

۵۰-۱

تجربه سرمایه داری دولتی در ایران

علی فتاحی

با مقدمه دکتر محسن رفانی

تجربه
سرمايهداری دولتی
در ایران

علی فتاحی

با مقدمه دکتر محسن رنانی

۱۳۸۵

سروشانه	: فتاحی، علی، - ۱۳۳۵
عنوان و پدیدآوران	: تجربه سرمایه‌داری دولتی در ایران / علی فتاحی
مشخصات نشر	: تهران، مرز فکر، ۱۳۸۵
مشخصات ظاهری	: ۴۰۸ ص، جدول
شابک	: ۹۶۴-۲۶۴۹-۰۰-۴
جلد	: ۳۵۰۰ ریال
یادداشت	: فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فبیا
یادداشت	: کتابنامه، ص. ۱۴۰، همچنین به صورت زیرنویس
موضوع	: سرمایه‌گذاری دولتی -- ایران
موضوع	: اقتصاد -- ایران
موضوع	: سرمایه‌داری -- ایران
ردیفندی کنگره	: HC۴۸.
نشانه اثر	: /۴۳۴۳۲
ردیفندی دیوبی	: ۶۷۲۵۲۰.۹۵۵/۲۲۲
شماره کتابخانه ملی	: ۸۸۵-۱۸۹۶۴

مؤسسه انتشاراتی مرز فکر

دفتر نشر: تهران، خ لیعصر، بالاتر از میدان ولیعصر، کوچه غزانی عتبی، پلاک ۱۶، واحد ۶.
کد پستی: ۱۴۱۵۸۴۶۳۱۴ تلفن: ۰۶۰۵۲۹۵-۶، ۸۸۹۳۸۸۴۳ فکس: ۸۸۹۳۸۸۴۶
هرما: ۰۹۱۲۳۲۲۳۶۴۵

عنوان: تجربه سرمایه‌داری دولتی در ایران
مؤلف: علی فتاحی
حروفچینی و صفحه‌آرایی: ه. سوری (۶۶۴۰۳۸۹۷)
نوبت چاپ: اول ۱۳۸۵
طراحی جلد: شرکت فیلم‌سازی و تبلیغاتی دید - خانم سیده حق پرست
لیتوگرافی: کاریه
چاپخانه: رامین
تیراز: ۵۰۰۰ جلد
قیمت: ۳۵۰۰ ریال
شابک: ۹۶۴-۲۶۴۹-۰۰-۴ ENA: 9789642649006
«حق چاپ برای مؤلف محفوظ است»

- مراکز پخش: ۱- پخش کتاب آیدا: تهران، خ ۱۲ فروردین، نبش خیابان روانسر، پلاک ۹۸/۲
تلفن: ۰۶۶۴-۰۸۹۷۱-۶۶۴۱۹۷۷۰
۲- پخش ویدا: تهران، خ انقلاب، خ فخر رازی، نرسیده به لباق نژاد، کوچه انوری، پلاک ۶۶۹۷۳۷۷۲۸-۶۴۹۸۶۴۰۴
تلفن: ۰۳

مقدمه

اقتصاد ایران را می‌توان در شمار یکی از اقتصادهای پیچیده دنیا به حساب آورد. این را می‌توان از این نکته دریافت که هنوز در این پاره که اقتصاد ایران را به چه صفتی می‌توان موصوف کرد، اجماعی در میان اقتصاددانان ایرانی وجود ندارد. این که اقتصاد ایران از نوع سرماimedاری است یا یک اقتصاد برنامه‌بازی شده، موضوعی است که هنوز مورد مناقشه اقتصاددانان است. صرف نظر از این که کدام صفت فراگیر را می‌توان به اقتصاد ایران نسبت داد، درباره چند ویژگی مهم آن اختلافی وجود ندارد:

- ۱- سهم دولت در اقتصاد ایران بسیار بالاست.
- ۲- رشد اقتصادی ایران بستگی تام به درآمدهای نفتی کشور (که از یک سو تابع بازارهای پر تحول جهانی نفت و از سوی دیگر در کنترل دولت است) دارد.
- ۳- در حالی که دولت (حکومت) در ایران وظایف موسوم (کلاسیک) خود را در قبال اقتصاد به نحو مطلوب انجام نمی‌دهد، وظایف مدرن و جدیدی از جمله مدیریت اقتصاد کلان - را بر عهده گرفته است.
- ۴- بی‌ثباتی سیاسی تاریخی دولت در ایران منجر به بی‌ثباتی مزمن در اقتصاد

۱۰ تجربه سرمایه‌داری دولتی در ایران

ایران شده است.

۵- این ویژگی‌ها، رفتار اقتصادی دولت و جامعه را برای طرفین غیر قابل پیش‌بینی ساخته است.

۶- بخش خصوصی گرچه امکان انتخاب دارد اما انتخاب‌هایش همواره درباره پسمندها و حاشیه‌های فعالیت‌های دولتی بوده است. در واقع بخش خصوصی در اقتصاد ایران صرف نظر از حجم آن - نقش حاشیه‌ای دارد.

بنابراین اقتصاد ایران از آن جهت که در آن مالکیت خصوصی به طور گسترده وجود دارد، یک نظام سرمایه‌داری است و از آن جهت که بخش اعظم سرمایه‌ها در کنترل مستقیم دولت است و یا با نظارت غیر مستقیم دولت به کار می‌افتد، یک اقتصاد دولتی است. به دیگر سخن اقتصاد ایران یک نظام «سرمایه‌داری دولتی» است که البته در دوره پس از انقلاب جنبه هنجاری حقوق اقتصادی اسلامی نیز به آن افزوده شده است و آن را به سوی یک سرمایه‌داری هنجاری دولتی سوق داده است. این ویژگی اقتصاد ایران، همچون بسیاری دیگر از ویژگی‌های جامعه ایرانی، یک ویژگی منحصر به فرد و در عین حال متناقض نما است. شاید غلبه همین ویژگی بوده است که با وجود دو دهه خصوصی‌سازی، همچنان نقش و سهم دولت در اقتصاد بالاست (و مطالعات اخیر نشان می‌دهد که روبه افزایش نیز هست).

به همین علت، تحلیل اقتصاد ایران نیازمند شناخت و تقطن بر دقایق و حقایق بسیاری است. در واقع تحلیل اقتصاد ایران کاری است که به تنها از دست دانش‌آموختگان اقتصاد ساخته نیست و نه تنها نیازمند نگاه‌ها و مطالعات

بین رشته‌ای است بلکه نیازمند مشارکت جدی صاحبان تجربه در این حوزه است. به دیگر سخن، اقتصاد ایران دارای دقایق، ظرافی، جنبه‌ها و ابعاد فراوانی است که بسیاری از آنها را تنها و تنها از طریق حضور فعال در صحنه عمل اقتصادی می‌توان مشاهد کرد یا شناخت.

کتاب حاضر دارای این ویژگی منحصر به فرد است که تحلیل ویژگی‌ها، دشواری‌ها و مسایل اقتصاد ایران از دید یک فعال اقتصادی است - که البته با نظریه‌های اقتصادی نیز آشنا بوده است. نوشتند درباره موضوعات روزگری‌بیان‌گیر اقتصاد ایران - آن هم به بیانی که در عین رعایت چارچوبهای نظری، ساده و همه فهم و همراه با مثال‌هایی عینی از زندگی اقتصادی ایران باشد - کاری است که تنها از کسی بر می‌آید که عمری را در کار کسب تجربه عملی در عرصه فعالیت اقتصادی در ایران گذرانده باشد و در این مسیر نیز همواره پدیده‌ها را با نگاه تحلیلی نگریسته باشد. به نظر می‌رسد این مجموعه تا حد زیادی توانسته است برآورنده این ویژگی‌ها باشد.

گرچه مجموعه مطالب این کتاب پیش‌تر در مجلات و روزنامه‌ها به چاپ رسیده است، اما بخش اعظم آنها همچنان موضوع روز اقتصاد ایران - و همچنان نیازمند مذاقه و تفکر - است. از این‌گذشته، با آن که هر بخش در زمان متفاوتی به نگارش درآمده است، تدوین و ترکیب مناسب مطالب با هم به گونه‌ای است که خواننده احساس گستاخ نمی‌کند و خود را با یک تحلیل به هم پیوسته‌ای از جنبه‌های مختلف زندگی اقتصادی ایران رو به رو می‌بیند.

گرچه ممکن است این قلم با برخی از انگاره‌های مطرح شده در این کتاب موافق نباشد، اما این به هیچ‌رو نافی ارزشمندی این تلاش فکری نیست. گفتن و نوشتند درباره ساختارها و کارکردهای اقتصاد ایران وظیفه‌ای است که هر کس باید

۱۲ تجربه سرمایه‌داری دولتی در ایران

در وسع خویش به آن پردازد. باید توجه داشت که بسیاری از تئوری‌های بزرگ اقتصادی بر پایه انگاره‌ها و فرضیه‌های اولیه -ای که گاه نادرست نیز بوده‌اند - پدید آمده‌اند.

به گمان من، متأسفانه، فقدان سنت در میان سیاست‌گذران دولتی و فعالین بخش خصوصی برای تدوین و انتشار تجارب و تحلیل‌های خود از اقتصاد ایران، موجب شده است تا این تجارت به نسل‌های بعدی انتقال نیابد و ما در هر دوره با تکرار تجربه‌های قبلی روبه‌رو باشیم. جای کتابهایی از این دست (که توسط سیاست‌گذاری یا صاحب تجربه‌ای تدوین شده باشد) در ادبیات اقتصادی ایران خالی است و ورود آنها را باید غنیمت شمرد. امید که دیگر صنعتگران، تاجران و فعالین اقتصادی این دیار نیز تجارت و نگاه خود به اقتصاد ایران را تدوین کنند و آن را همچون سرمایه‌ای در اختیار نسل‌های پس از خود قرار دهند. چنین باد.

محسن رفانی

دانشگاه اصفهان - مرداد ۸۵